«فرهیختگان» آمار و ارقام یارانه دولت به کشاورزی را بررسی کرد

ظرفیت ۲۴ برابری تولید محصولات گلخانه‌ای را آزاد کنید

مهدی عبداللهی
روزنامه‌نگار

وجود رانت در فعالیت نهادهای دولتی و سود چشمگیر در بخش غیرمولد و سوداگر اقتصاد، توجه به تولید را از ساختار انگیزشی اقتصاد ایران به‌طور قابل توجهی کاهش داده و عملا این ساختار مشوق سرمایه‌گذاری در بخش‌های غیرمولد است. بر همین اساس مطالعات گسترده‌ای که از سوی مراکز پژوهشی و دانشگاهی کشور انجام شده، نشان می‌دهند اقتصاد ایران پر از ظرفیت‌های بلااستفاده یا کمتر توجه شده است. یکی از این بخش‌ها، بخش کشاورزی است که پیوند اساسی با زندگی در روستاها دارد، چراکه توسعه یا رکود در بخش کشاورزی عملا حیات روستاها را مورد تهدید قرار می‌دهد. اما از منظری دیگر، کشاورزی بخشی است که فعالیت آن نقش استراتژیک در تامین امنیت غذایی برای کشور دارد. طی چندین دهه با عملکردی که نهادهای اجرایی دولتی در امر برنامه‌ریزی و هدایت توسعه در بخش کشاورزی ایران داشته‌اند، شاید این تصور به وجود بیاید که به‌جز خرید تضمینی برخی محصولات کشاورزی، سایر عملکردها و فعالیت‌های این بخش از هیچ ساختار برنامه‌ریزی شده و هدایت شده دولتی برخوردار نیست، اما اگر به برنامه‌های توسعه نیک بنگریم، به تعداد زیادی از نهادهای دولتی برمی‌خوریم که ظاهرا وظیفه توسعه تولید از طریق فعالیت‌های ترویجی و تحقیق و توسعه دارند، هر چند عملکرد قابل دفاعی نداشته‌اند. یکی از این نهادهای دولتی، شرکت شهرک‌های کشاورزی است که در بخش توسعه روستایی ماده ۱۹۴ بند «ل» قانون برنامه پنجم توسعه تشکیل آن به دولت تکلیف شد. ازجمله وظایف این شرکت، ایجاد فضای اطمینان‌بخش برای سرمایه‌گذاران، تولیدکنندگان و کارآفرینان با هدف تولید محصولات کشاورزی در محیط کنترل‌شده تولید تا سال ۱۴۰۴ است. در همین راستا شرکت شهرک‌های کشاورزی اخیرا مطالعات ظرفیت‌سنجی برای توسعه تولیدات بخش گلخانه‌ای انجام داده است که نتایج آن بسیار جالب توجه است، به‌طوری که در سال ۹۷ درحالی کل سطح کشت شده بخش گلخانه‌ای کشور حدود ۱۱ هزار هکتار است که مطالعات این شرکت نشان می‌دهد ۲۷۳ هزار هکتار اراضی برای احداث شهرک‌های گلخانه‌ای شناسایی شده است. به‌عبارتی دیگر سطح کشت‌شده تولید محصولات گلخانه‌ای در شرایط فعلی ۲۴ برابر کمتر از ظرفیت بالقوه کشور است. بررسی‌ها نشان می‌دهد هر هکتار از گلخانه‌های کشاورزی به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم می‌تواند برای ۲۰ نفر اشتغال ایجاد کند، یعنی توسعه کل ظرفیت‌های گلخانه‌ای کشور چندین میلیون ظرفیت اشتغالزایی دارد. این موضوع از این منظر دارای اهمیت است که براساس برآوردهای مرکز آمار ایران با روند جمعیت‌گریزی از روستاهای کشور، نرخ رشد سالانه جمعیت روستایی ۲۱ استان کشور تا سال ۱۴۰۰ همگی منفی خواهد شد.

تولید محصولات گلخانه‌ای ۲۴ برابر زیر ظرفیت

همان‌طور که گفته شد، یکی از ویژگی‌های ساختاری اقتصاد ایران، حجم بالای ظرفیت‌های بلااستفاده در بخش تولید است. در همین زمینه مطالعه اخیر شرکت شهرک‌های کشاورزی نشان می‌دهد درحالی ۲۷۳ هزار هکتار اراضی برای احداث شهرک‌های گلخانه‌ای در کشور شناسایی شده که کل سطح کشت شده فعلی محصولات گلخانه‌ای کشور در سال ۱۳۹۷ حدود ۱۱ هزار هکتار است. به عبارتی دیگر در حال حاضر بین سطح کشت‌شده و سطح قابل کشت بالقوه محصولات گلخانه‌ای کشور حدود ۲۴ برابر اختلاف یا ظرفیت بلااستفاده وجود دارد.

۷۸ درصد تولید گلخانه‌ای کشور در ۴ استان

در کنار ظرفیت‌های بلااستفاده بخش تولید محصولات گلخانه‌ای کشور، موضوع جالب توجه دیگر، توزیع نامتناسب جغرافیایی تولید این محصولات در فضای جغرافیایی کشور است، به‌طوری که طبق آمارهای وزارت جهاد کشاورزی، در سال ۱۳۹۷ از کل ۱۱ هزار هکتار سطح کشت شده محصولات گلخانه‌ای کشور، حدود ۷۳ درصد آن در چهار استان تهران، یزد، کرمان و اصفهان قرار داشته و سهم ۲۷ استان دیگر دقیقا ۲۷ درصد است. همچنین در حالی که این چهار استان در زمینه تولید نیز سهم ۷۶ درصدی از کل تولید محصولات گلخانه‌ای کشور دارند، اما سهم ۱۶ استان کشور از کل تولید محصولات گلخانه‌ای فقط ۴/۶ درصد است.

سهم کشاورزی از تسهیلات بانکی حدود ۸ درصد

در نظام بانکی ایران، بانک کشاورزی به‌عنوان بانک تخصصی اعطاکننده اعتبار به بخش کشاورزی فعالیت می‌کند. بررسی‌ها نشان می‌دهد این بانک عمده‌ترین موسسه رسمی تامین اعتبارات بخش کشاورزی در ایران است، به‌گونه‌ای که بیش از ۶۶ درصد از اعتبارات و تسهیلات این بخش را تامین می‌کند. یکی از نکات قابل توجه در تسهیلات‌دهی به بخش کشاورزی، سهم این بخش از کل تسهیلات نظام بانکی کشور است. در این زمینه بررسی داده‌های آماری ۹ ساله بانک مرکزی ایران نشان می‌دهد سهم این بخش از حدود ۹ درصد در سال‌های ۹۱ و ۹۲ به حدود ۷/۶ درصد در پایان سال ۹۷ و حدود ۸/۲ درصد در چهارماهه سال جاری (آخرین آمار) رسیده است. همچنین درحالی سهم بخش کشاورزی از کل تسهیلات بانکی از حدود ۱۷/۲ هزار میلیارد تومان در سال ۹۰ با رشد ۳/۴ درصدی به حدود ۵۸/۵ هزار میلیارد تومان در سال ۹۷ رسیده که در همین مدت کل تسهیلات نظام بانکی با رشد ۳/۸ درصدی از ۲۰۱ هزار میلیارد تومان در سال ۹۰ به ۷۷۴ هزار میلیارد تومان در سال ۹۷ رسیده است. بنابراین داده‌های آماری نشان می‌دهد سهم بخش کشاورزی نسبت به رشد کل تسهیلات، کمتر رشد کرده است. اما سهم حدود ۸ درصدی بخش کشاورزی از تسهیلات بانکی درحالی است که سهم این بخش از ارزش افزوده کل اقتصاد ایران طی سال‌های اخیر نزدیک به ۱۰ درصد و سهم این بخش از کل اشتغال بخش‌های اقتصادی نیز حدود ۱۸ درصد بوده است. بنابراین با توجه به بانک‌محور بودن اقتصاد ایران، سهم بخش کشاورزی از تسهیلات به اندازه پتانسیل و عملکرد این بخش نیست.

وام‌های کشاورزی؛ خرد و ناچیز

با توجه به سهم بالای بیش از ۸۰ درصدی که بانک‌های کشور در تامین مالی اشخاص حقیقی و حقوقی کشور دارند، به‌نظر می‌رسد سیستم تامین مالی کشور بانک‌محور باشد. بر این اساس کمیت و کیفیت این تامین مالی می‌تواند برای توسعه و ادامه حیات بنگاه‌های اقتصادی بسیار موثر باشد. در این زمینه بررسی‌ها نشان می‌دهد در حالی که طی سال ۱۳۹۷ در بخش کشاورزی هر یک شغل دست کم ۷۰ میلیون تومان نیاز داشت، با این حال سرانه تسهیلات دریافتی به ازای هر دریافت‌کننده تسهیلات (با تقسیم میزان تسهیلات دریافتی بر تعداد دریافت‌کنندگان تسهیلات) برای بخش کشاورزی حدود ۳۷ میلیون تومان، برای بخش صنعت و معدن حدود ۶۸۵ میلیون تومان، برای بخش مسکن و ساختمان ۸۷ میلیون تومان، برای بخش بازرگانی حدود ۹۲ میلیون تومان، برای بخش خدمات ۵۲ میلیون تومان و برای کل بخش‌های اقتصادی حدود ۷۸ میلیون تومان بوده است. به‌عبارتی طبق داده‌های آماری همه تسهیلات بخش کشاورزی جزء تسهیلات خرد هستند. حجم بالای تسهیلات خرد از این منظر دارای اهمیت است که این تسهیلات نمی‌تواند در روند اشتغالزایی و توسعه کشاورزی کمک موثری به کشاورزی کند، چراکه سرانه تسهیلات دریافتی حتی کمتر از نصف میزان سرمایه مورد نیاز برای ایجاد یک شغل در این بخش است.

یارانه کشاورزی ۲/۵ هزار میلیارد آب رفت

گرچه اعطای یارانه به بخش‌های تولیدی به‌خودی خود موجب تقویت بخش‌های تولیدی نمی‌شود، اما در بخشی همچون بخش کشاورزی که با میزان بالای فسادپذیری و ضایعات محصولات در مقابل تغییرات آب و هوایی روبه‌رو بوده و در برابر شوک‌های بازاری نیز آسیب‌پذیر است، اغلب دولت‌های کشورهای جهان حجم قابل توجهی یارانه مستقیم و غیرمستقیم به این بخش می‌دهند. به‌رغم اینکه نوع حمایت‌ها از محصولات کشاورزی در کشورهای مختلف متفاوت است، اما مهم‌ترین حمایت دولت‌ها از این بخش، پرداخت مستقیم یارانه به تولیدکنندگان است. در این زمینه وزیر جهاد کشاورزی طی اظهاراتی می‌گوید: «در کشورهای پیشرفته با وجود داشتن منابع طبیعی مناسب، ۴۹ درصد ارزش تولیدات به کشاورزان یارانه پرداخت می‌شود که این رقم در کشور ما ۱۰ تا ۱۵ درصد است که شامل همان آب، برق و سوخت ارزان قیمت می‌شود.» در این راستا سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (OECD) در گزارشی تحت عنوان سیاست نظارت و ارزیابی برنامه‌های کشاورزی سال ۲۰۱۸ به بررسی وضعیت یارانه‌های بخش کشاورزی در ۵۱ کشور پرداخته که این گزارش نشان می‌دهد این کشورها طی سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۷ در مجموع بیش از ۶۲۰ میلیارد دلار صرف حمایت از بخش کشاورزی کرده‌اند. همچنین براساس گزارش OECD حدود ۸۰ درصد از حمایت‌های دولتی به صورت مستقیم به کشاورزان پرداخت می‌شود و مابقی حمایت‌ها صرف تحقیق، توسعه و ایجاد تجهیزات کشاورزی شده است. OECD معتقد است حمایت‌های دولتی از قیمت محصولات غذایی در بازار به‌منظور حمایت از مصرف‌کنندگان به رقابت‌پذیری صنایع غذایی آسیب وارد می‌کند و بهتر است کشورها اثبات یارانه‌ها را به سمت تولیدکننده واقعی ببرند تا عایدات آن به دلالان تعلق نگیرد. براساس اعلام OECD در سال ۲۰۱۸ از بین ۵۱ کشور مطالعه شده، کشورهای ایسلند، نروژ، سوئیس، کره و ژاپن بیشترین یارانه‌های بخش کشاورزی را به خود اختصاص داده‌اند؛ به نحوی که حدود ۴۰ تا ۶۰ درصد از درآمدهای کشاورزان وابسته به یارانه‌های دولتی است. برخلاف شرایط و روندی که کشاورزی در سطح جهان و به‌ویژه در کشورهای توسعه‌یافته دارد، در ایران به‌رغم سهم ناچیز بخش کشاورزی از یارانه‌های اعطایی دولتی، همواره این موضوع در مباحث کارشناسی مورد نقد قرار گرفته که بخش کشاورزی هم از معافیت مالیاتی برخوردار بوده و هم حجم قابل توجهی یارانه دریافت می‌کند. در این زمینه به دو گزارش آماری که یکی با عنوان «گزارش پژوهشی تخمین ابعاد کمی یارانه‌های آشکار و پنهان در نظام یارانه‌ای ایران» از سوی سازمان برنامه و بودجه و دیگری با عنوان یارانه‌های بخش کشاورزی توسط بانک مرکزی تهیه شده، اشاره می‌شود.

گزارش سازمان برنامه و بودجه نشان می‌دهد سهم بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۸ از اعتبارات یارانه‌ای دولت در بودجه درحالی حدود ۳/۳ درصد است که این میزان برای بخش سلامت حدود ۱۶/۹ درصد و برای بخش رفاه اجتماعی نیز حدود ۶۸/۴ درصد است. اما گزارش دیگر مربوط به بانک مرکزی ایران است که در بخش بانک اطلاعات سری‌های زمانی اقتصادی این نهاد دولتی منتشر می‌شود. براساس آمارهای این نهاد دولتی، در سال ۱۳۸۰ کل یارانه پرداختی دولت به بخش کشاورزی حدود هزار و ۴۷ میلیارد تومان بوده که این میزان تا سال ۹۰ به ۹/۵ هزار میلیارد تومان، در سال ۹۲ به ۱۶/۴ هزار میلیارد تومان و در سال ۹۵ (آخرین آمار منتشر شده) به ۱۳/۹ هزار میلیارد تومان رسیده است. بنابراین مشاهده می‌شود یارانه‌های بخش کشاورزی در دولت یازدهم و دوازدهم با وجود افزایش هزینه‌های تولید و تورم بیش از ۱۵ درصد کاهش یافته است. نکته قابل تامل اینکه دولت طی سال‌های اخیر درحالی سهم بخش کشاورزی را از یارانه‌های حمایتی کاهش داده که براساس «گزارش پژوهشی تخمین ابعاد کمی یارانه‌های آشکار و پنهان در نظام یارانه‌ای ایران» سازمان برنامه و بودجه، دولت در سال ۱۳۹۸ فقط برای بنزین ۱۲۳ هزار و ۵۲۴ میلیارد تومان یارانه پنهان خواهد داد. این میزان یارانه پنهانی دقیقا ۸/۸ برابر یارانه ۱۳/۹ هزار میلیارد تومانی بخش کشاورزی است.

وضعیت اراضی کشت‌شده و میزان تولید محصولات گلخانه‌ای در استان‌های کشور طی سال ۹۷

استان	سطح کشت‌شده	سهم از سطح کشت‌شده (درصد)	میزان تولید	سهم از کل تولید (درصد)
تهران	۲,۳۶۳	۲۱,۴۲	۶۷۰,۷۶۵	۲۷,۴۴
یزد	۱,۶۹۲	۱۵,۳۳	۴۸۹,۹۸۸	۲۰,۰۴
کرمان	۲,۲۳۸	۲۰,۲۸	۴۱۲,۹۸۹	۱۶,۸۹
اصفهان	۱,۷۷۴	۱۶,۰۸	۲۷۷,۷۸۱	۱۱,۳۶
هرمزگان	۲۵۵	۲,۳۱	۷۰,۰۰۰	۲,۸۶
بوشهر	۲۴۰	۲,۱۸	۵۹,۷۵۰	۲,۴۴
فارس	۴۷۱	۴,۲۷	۵۹,۲۳۰	۲,۴۲
خراسان رضوی	۲۹۶	۲,۶۸	۵۰,۲۳۰	۲,۰۵
سیستان و بلوچستان	۱۹۷	۱,۷۹	۳۹,۰۴۵	۱,۶۰
آذربایجان شرقی	۱۴۵	۱,۳۱	۳۷,۰۵۹	۱,۵۲
مرکزی	۱۶۲	۱,۴۷	۳۶,۷۴۰	۱,۵۰
کرمانشاه	۱۶۴	۱,۴۹	۳۴,۶۷۷	۱,۴۲
خوزستان	۱۸۶	۱,۶۹	۳۳,۴۹۲	۱,۳۷
البرز	۱۷۷	۱,۶۰	۲۹,۹۷۵	۱,۲۳
همدان	۱۰۵	۰,۹۵	۲۹,۰۸۸	۱,۱۹
سمنان	۱۳۴	۱,۲۱	۲۵,۸۲۴	۱,۰۶
خراسان شمالی	۴۶	۰,۴۲	۱۳,۱۸۱	۰,۵۴
قم	۴۷	۰,۴۳	۱۲,۶۴۰	۰,۵۲
خراسان جنوبی	۶۳	۰,۵۷	۱۱,۰۶۲	۰,۴۵
کهگیلویه و بویراحمد	۲۷	۰,۲۴	۸,۵۶۲	۰,۳۵
لرستان	۲۹	۰,۲۶	۷,۳۹۱	۰,۳۰
مازندران	۴۱	۰,۳۷	۶,۲۷۷	۰,۲۶
آذربایجان غربی	۲۱	۰,۱۹	۶,۰۳۶	۰,۲۵
قزوین	۴۵	۰,۴۱	۴,۸۰۵	۰,۲۰
اردبیل	۱۸	۰,۱۶	۴,۳۶۳	۰,۱۸
کردستان	۲۰	۰,۱۸	۳,۴۷۹	۰,۱۴
چهارمحال و بختیاری	۱۷	۰,۱۵	۳,۱۹۹	۰,۱۳
گیلان	۲۸	۰,۲۵	۲,۷۶۳	۰,۱۱
گلستان	۹	۰,۰۸	۲,۱۸۳	۰,۰۹
زنجان	۲۴	۰,۲۲	۲,۰۵۲	۰,۰۸
ایلام	۱	۰,۰۱	۱۶۶	۰,۰۱
کل کشور	۱۱,۰۳۴	۱۰۰	۲,۴۴۴,۷۹۲	۱۰۰

منبع: آمارنامه‌های بخش محصولات باغبانی وزارت جهادکشاورزی

میزان یارانه پرداختی سالانه به بخش کشاورزی طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۵

عنوان/سال	یارانه پرداختی (میلیارد تومان)	میزان تغییرات (درصد)
سال ۹۵	۱۳,۹۰۲	۹,۵
سال ۹۴	۱۲,۶۹۸	۱۶,۳-
سال ۹۳	۱۵,۱۷۶	۷,۸-
سال ۹۲	۱۶,۴۵۶	۴۴,۲
سال ۹۱	۱۱,۴۰۸	۱۹,۸
سال ۹۰	۹,۵۲۳	۱۰,۴
سال ۸۹	۸,۶۲۳	۲۴,۷
سال ۸۸	۶,۹۱۵	۱۹,۱-
سال ۸۷	۸,۵۴۳	۵۶,۲
سال ۸۶	۵,۴۶۸	۵,۱-
سال ۸۵	۵,۷۶۳	۱۱,۲
سال ۸۴	۵,۱۸۴	۸۸,۲
سال ۸۳	۲,۷۵۴	۴۲,۵
سال ۸۲	۱,۹۳۲	۴۶,۹
سال ۸۱	۱,۳۱۵	۲۵,۶
سال ۸۰	۱,۰۴۷	-

منبع: بانک اطلاعات سری‌های زمانی اقتصادی بانک مرکزی ایران* توضیح: یارانه‌های اقلام عمده کشاورزی شامل گندم، کود شیمیایی، بذر، سموم شیمیایی، برنج، روغن نباتی، قند، شکر، چای، شیر و سایر فرآورده‌ها و همچنین یارانه اقلام موضوع ردیف ۵۲۰۰۰ بودجه است.

سهم بخش کشاورزی از تسهیلات بانکی طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۴ ماهه ۱۳۹۸

عنوان/سال	کشاورزی (میلیارد تومان)	کل (میلیارد تومان)	سهم (درصد)
۴ ماهه ۹۸	۱۷,۹۴۸	۲۱۸,۸۴۲	۸,۲
سال ۹۷	۵۸,۴۹۱	۷۷۳,۷۲۸	۷,۶
سال ۹۶	۴۹,۲۹۱	۶۱۳,۹۱۲	۸,۰۳
سال ۹۵	۴۶,۶۷۸	۵۴۸,۳۶۵	۸,۵
سال ۹۴	۳۵,۲۲۳	۴۱۷,۳۲۳	۸,۴
سال ۹۳	۲۵,۵۸۴	۳۴۱,۴۱۵	۷,۵
سال ۹۲	۲۲,۲۳۴	۲۳۶,۲۲۴	۹,۴
سال ۹۱	۱۷,۶۹۵	۱۹۵,۵۸۹	۹,۰۵
سال ۹۰	۱۷,۲۳۴	۲۰۰,۸۹۷	۸,۶

منبع: بانک مرکزی ایران

سطح کشت‌شده و میزان تولید محصولات گلخانه‌ای کشور طی سال‌های ۹۴ تا ۹۷

سال	میزان تولید (تن در هکتار)			سطح کشت‌شده (هکتار)		
	کل تولید	تولید گلخانه‌ای	سهم (درصد)	کل سطح	بخش گلخانه‌ای	سهم (درصد)
۹۷	۲۰,۵۲۹,۳۷۳	۲,۴۴۴,۷۹۰	۱۱,۹	۲,۴۶۰,۶۲۲	۱۱,۰۳۴	۰,۴۵
۹۶	۲۱,۰۳۳,۳۰۴	۲,۰۲۶,۶۷۷	۹,۶	۲,۳۹۴,۷۴۱	۹,۳۷۷	۰,۳۹
۹۵	۲۱,۰۲۰,۹۵۲	۱,۹۹۴,۰۹۸	۹,۵	۲,۳۹۷,۳۰۲	۸,۸۲۰	۰,۳۷
۹۴	۱۹,۳۷۸,۴۶۳	۱,۷۲۹,۳۵۸	۸,۹	۲,۲۹۶,۳۶۹	۷,۷۵۹	۰,۳۴

منبع: آمارنامه‌های بخش محصولات باغبانی وزارت جهادکشاورزی

گزارش

در دومین جلسه دادگاه عباس ایروانی چه گذشت؟

دومین جلسه محاکمه گروه عظام به اتهام قاچاق سازمان یافته و حرفه‌ای قطعات خودرو در شعبه چهارم دادگاه ویژه رسیدگی به جرائم اخلالگران و مفسدان اقتصادی به ریاست قاضی صلواتی برگزار شد. در این جلسه قاضی صلواتی در ابتدا مفاد مواد ۳۵۴ و ۳۵۸ قانون آیین دادرسی کیفری را قرائت و تفهیم کرد و از متهم ردیف اول عباس ایروانی خواست در جایگاه حاضر و خود را معرفی کند. متهم ردیف اول گفت: «من عباس ایروانی هستم دیپلمه، مسئول گروه هلدینگ عظام و سابقه کیفری هم ندارم.» پس از معرفی متهم ردیف اول، قاضی صلواتی از وی سوال کرد شما در سال ۶۶ به اتهام ارتشا و اختلاس بازداشت بودید، توضیح دهید؟» متهم ایروانی گفت: «آن موضوع مربوط به من نبود و پس از بازداشت آزاد شدم.» ایروانی همانند سوال اول، در یک اقدام حساب شده همه اتهامات را رد کرد. وی در پاسخ به اتهام قاچاق سازمان یافته قطعات خودرو که نماینده گمرک در جلسه اول جزئیات آن را به حضور دادگاه ارائه داده بود نیز اتهامات را رد کرد. وی اظهار داشت: «موارد اتهامی را قبول ندارم و از قاضی می‌خواهم اعلام کند شاکیان چه کسانی هستند، ظاهرا گمرک یکی از شاکیان است که یک مورد اتهامی ما را اعلام کرده و در بقیه موارد ما مرتکب خلافی نشده‌ایم.»

قاضی صلواتی در ادامه گفت: «درباره فراری دادن حامد خاتمی‌پور، کارمند ترخیص کار از خود دفاع کنید.» متهم مدعی شد که من او را فقط یک بار دیده‌ام، اینها همه فشار و تهمت است. قاضی صلواتی در این هنگام اقاریر آقای روغنی را قرائت کرد که متهم ادعا کرد اینها همه حرف است، اگر سند دارید ارائه بدهید. قاضی صلواتی اقرار خاتمی‌پور را قرائت کرد که باز هم متهم ایروانی گفت خودشان باید جوابگو باشند. اقرارهای انجام شده که قرائت می‌کنید قابل قبول نیست تا قبل از بخشنامه آقای جهانگیری ما هیچ ارز دولتی‌ای نگرفته‌ایم، اینهایی که اقرار کرده‌اند باید مستند باشد. در این بخش از جلسه دادگاه نماینده دادستان در جایگاه قرار گرفت و بیان کرد شما (عباس ایروانی) مدعی هستید همه چیز توسط ترخیص کاران صورت گرفته در حالی که این مهر اتاق بازرگانی کشور چین است که از اتاق متهم خاتمی‌پور کشف شده و او اقرار کرده این مهر را از اتاق ایروانی آورده‌ام و ایروانی با نفوذ خود از بازرسین گمرکات و ضابطان اطلاع داشته و می‌گفته اسناد را امحا کنید، اما من اسناد را از بین نبردم تا بتوانم در دفاع از خود مدرک داشته باشم. متهم ایروانی گفت: «من این حرف‌ها را قبول ندارم و مدیران من هم قبول ندارند.» نماینده دادستان در ادامه گفت اقرار متهمان نزد بازپرس و ضابطان حاکی از آن است که اقدامات مجرمانه توسط ایادی شما صورت گرفته است. همچنین قاضی صلواتی نیز گفت مدارکی وجود دارد که شما به خاتمی‌پور گفته‌اید «اسناد را امحا کن و چند روز هم گوشی را خاموش و خودت را گم‌وگور کن.» قاضی صلواتی به متهم ردیف اول عباس ایروانی تذکر داد: «شما در این جلسه دادگاه چندین بار به متهمان تلقین و آنها را تهدید کرده‌اید که مشاهده شد.»

در ادامه ایروانی مدعی شد کل رشوه پرداختی که در کیفرخواست قرائت شده، حدود ۱۵ میلیون تومان است، حال چطور ممکن است بنده این همه قاچاق سازمان یافته را با ۱۵ میلیون تومان رشوه انجام داده باشم. در این هنگام نماینده دادستان در پاسخ به این ادعای متهم ایروانی، گفت: «آنچه از منزل یکی از متهمان در گمرک کشف شد حدود ۱۰۰ عدد سکه طلا بوده که حسب اقاریر وی یک‌سوم آن هدایایی بوده که از جانب همدستان و دوستان شما پرداخت شده است.» شاه‌محمدی تصریح کرد: «در مرحله بعدی شرکت و شخص شما با همکاری همدستان قطعه بنزین‌سوز را به‌عنوان قطعه گازسوز به گمرک اظهار می‌کردید که اکنون می‌گویید تعرفه آن ۵ درصد بوده است، اما طی استعلامات دادسرا ضابطان و اقاریر سایر متهمان تعرفه این کالا ۲۰ درصد بوده، اما شما ۵ درصد عنوان کردید. این بار نیز متهم ایروانی گفت: «در ۲۰ سال گذشته حقوق ورودی واردات کل قطعات بنزین‌سوز و گازسوز حدود ۵ درصد بوده است.» در بخش دیگری از دادگاه، نماینده دادستان اظهار کرد: «ورود کالای ساخت چین و کشورهای دیگر که نام شرکت سازه‌پویش روی آن حک شده است از موارد دیگری است که در پرونده وجود دارد.» متهم ایروانی ضمن رد این ادعا گفت: «اصلا این گونه نیست.» در این هنگام نماینده دادستان کوئل ساخت چین که گمرک ایران آن را از اقلام وارداتی شرکت عظام توقیف کرده بود را به دادگاه، خبرنگاران و ایروانی به نمایش گذاشت که عباس ایروانی ادعا کرد اطلاعات فنی‌ای در مورد جزئیات ساخت این کالا ندارد. لحظه به لحظه دومین دادگاه عباس ایروانی همراه با ایجاد جو روانی از سوی متهم بود که آخرین مورد آن دعوت از خبرنگاران برای برگزاری نشست خبری بود. وی در لحظات پایانی دادگاه رو به خبرنگاران و عکاسان کرد و گفت: «امروز می‌خواهم برای دفاع از خود و گروه عظام نشست خبری با خبرنگاران در دفتر عظام برگزار کنم. در همین‌جا از همه شما دعوت می‌کنم در این جلسه خبری شرکت کنید.» دومین جلسه دادگاه عباس ایروانی نتیجه بسیار قابل تاملی داشت، چراکه رفتار وی حساب شده یا غیرحرفه‌ای، آمده بود تا همه اتهامات را تکذیب کند. جزئیات پاسخ‌های ایروانی به اتهامات نشان داد وی در اقدامات خود با دستورهای شفاهی سعی کرده از خود ردی برجا نگذارد اما طبیعی است با مواردی همچون واردات کالای چینی با برند عظام که در زمان واردات توسط گمرک توقیف شده، ایروانی راه فراری از چنگال قانون نخواهد داشت. وی شاید بتواند اقاریر مدیران زیردست خود را تکذیب و رد کند، اما بعید به‌نظر می‌رسد با شواهد آشکاری همچون واردات کالای چینی با برند کالای ایرانی و واردات کالای بنزین‌سوز به نام گازسوز از خود رفع اتهام کند. شاید دلیل جوسازی‌ها هم اطلاع ایروانی از نتایج این بخش از اتهامات است.

عکس: کامیار خطیبی | فرهیختگان